

УДК 339.56

М. С. Рахман,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків
К. Б. Сіладі,
студентка 3-го курсу, економічного факультету,
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

M. S. Rahman
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Marketing and Management of Foreign Economic Activity,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv
K. B. Siladi
student of 3rd year of study of the Economic faculty,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv

CHARACTERISTICS AND ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

Мета даної статті полягає у ґрунтовному дослідженні і вдосконаленні основних позитивних особливостей зовнішньоекономічної діяльності України, виявленню головних чинників, що мають негативний вплив на розвиток експортно-імпорتنних операцій та функціонування економіки країни в цілому, а також визначення вже існуючих тенденцій і проблем в економіці країни та можливих перспектив її розвитку. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з найважливіших сфер економічної діяльності країни, особливо у сучасних умовах тотальної глобалізації усіх світових процесів, тому підвищення стабільності зовнішньоекономічних зв'язків є надважливим завданням для кожної держави.

Також було розроблено економіко-статистичний аналіз структурних зрушень економічних показників зовнішнього ринку в динаміці, а саме обсягу товарного експорту та імпорту, аналіз обсягу прямих інвестицій в обох напрямках, а також аналіз інтегральних показників, зокрема рівня відкритості економіки України.

На основі проведеного аналізу визначено основні тенденції зовнішньоекономічної діяльності на сучасному етапі та перспективи подальшого розвитку економіки країни, а також на базі опису сучасних реалій надані необхідні прогностичні очікування та важливі рекомендації щодо поліпшення стану експортно-імпорتنних операцій України, підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється на українських підприємствах та більш повної реалізації експортного потенціалу вітчизняних виробників.

The purpose of this article is thorough studying and to improve the main positive peculiarities of foreign economic activity of Ukraine, to identify the main factors, which have a negative impact on the development of export and of import operations and on the functioning of the economy as a whole, as well as to identify existing trends and problems in the economy of country and its possible prospects for the development. Foreign economic activity is the one of the most important spheres of activity of the country, especially in conditions of today of the total globalization of all world processes, therefore increasing the stability of foreign economic relations is the most important task.

The economic analysis and statistical analysis of structural changes in the economic indicators of the external market in the dynamics, that is the volume of commodity export and the commodity import, the analysis of the volume of direct investments in both directions, as well as the analysis of integral indicators, in particular, the level of openness of the Ukrainian economy, was developed.

On the basis of the analysis, which has been made, the main tendencies of foreign economic activity at the present stage and perspectives of further development of the economy of the country are determined, as well as on the basis of the description of modern realities, the necessary forecast expectations and important recommendations for the improvement of the state of export and import operations of Ukraine, increase of competitiveness of Ukrainian products, which are produced by enterprises of Ukraine and more complete realization export potential of domestic producers.

Ключові слова: *ринок; товарний імпорт; товарний експорт; зовнішньоекономічна діяльність; динаміка; аналіз; структура; Україна; проблеми; рекомендації; економіка.*

Key words: *market; commodity import; commodity export; foreign economic activity; dynamics; analysis; structure; Ukraine; problems; recommendations; economy.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтернаціоналізації та глобалізації велике значення має розвиток зовнішньоекономічної діяльності країни, яка представляє собою форму господарської діяльності, що пов'язана з технологією виробництва і науково-технічною діяльністю, а також з експортно-імпортними операціями.

Під зовнішньоекономічною діяльністю зазвичай розуміють сукупність методів і форм торгово-економічного, науково-технічного співробітництва, а також кредитних та валютно-фінансових відносин даної країни з іноземними державами з метою ефективного використання переваг міжнародного поділу праці [1].

Зовнішньоекономічна діяльність країни грає важливу роль у вирішенні низки питань щодо стабільного функціонування економіки та зменшення можливості появи кризи. Цей елемент економічної діяльності країни відповідає за забезпечення країни необхідними ресурсами, технологіями та новітнім обладнанням, яке необхідне для виробництва товарів, орієнтованих на експорт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою даного питання займалися такі вчені як: Жаліло Я.А., Майкл Портер, Мануель Джонсон, Єщенко І.С, Палкім Ю.І., Мілтон Фрідман, Юрій С.І., Федосов В.М., Циганкова Т.М., Павленко І.І., Варяниченко О.В., Навроцька Н.А, Осипов В.М., Алябаєва Д., Кочевой М.М., Кісельов А.П., Ковтун Н.В., Бабірад-Лазунін В.О. та інші.

В умовах постійної трансформації внутрішнього і зовнішнього середовища зовнішньоекономічна діяльність є нестабільною. Тому систематичне дослідження сучасного стану експортно-імпортних операцій, визначення тенденцій та перспектив розвитку є нагальним.

Постановка завдання. Аналітичне дослідження соціально-економічної сутності та сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності України, полягає в необхідності контролю та врегулювання експортно-імпортних операцій, а також сприянню ефективному функціонуванню підприємств, що виробляють продукцію, орієнтовану на світовий ринок.

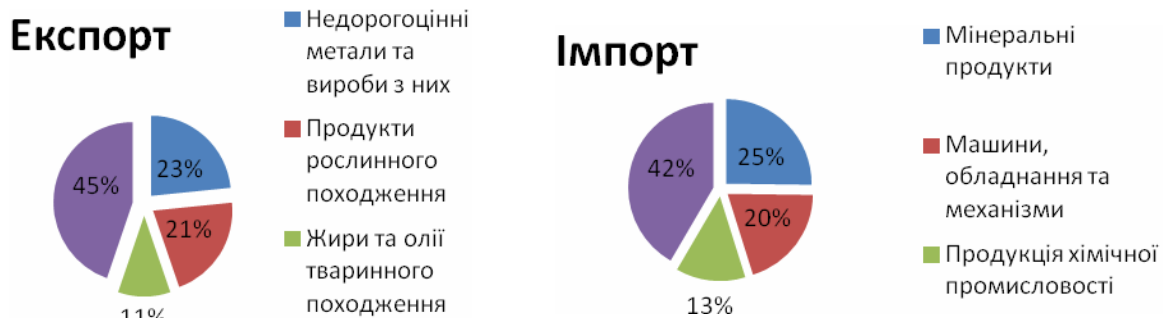
Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація світового господарства є головним чинником, що обумовлює інтегрування національних економік країн до світового ринку, а також їх участь у міжнародному поділі праці. Найважливіша роль в інтеграційних процесах належить саме зовнішньоекономічній діяльності кожної країни, яка залежить від впливу чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

На сучасному етапі міжнародна торгівля грає велику роль у розвитку економіки держави. Вона надає країнам можливість розширювати свої можливості виробництва та споживання, посилити

конкуренцію, отримувати продукти, які необхідні споживачам, а також реалізовувати надлишок, який не поглинається внутрішнім ринком [4]. Для бізнесу найголовнішою перевагою міжнародної торгівлі є те, що саме на зовнішньому ринку реалізується додана вартість, яка вміщена у товарах, що орієнтовані на експорт [2].

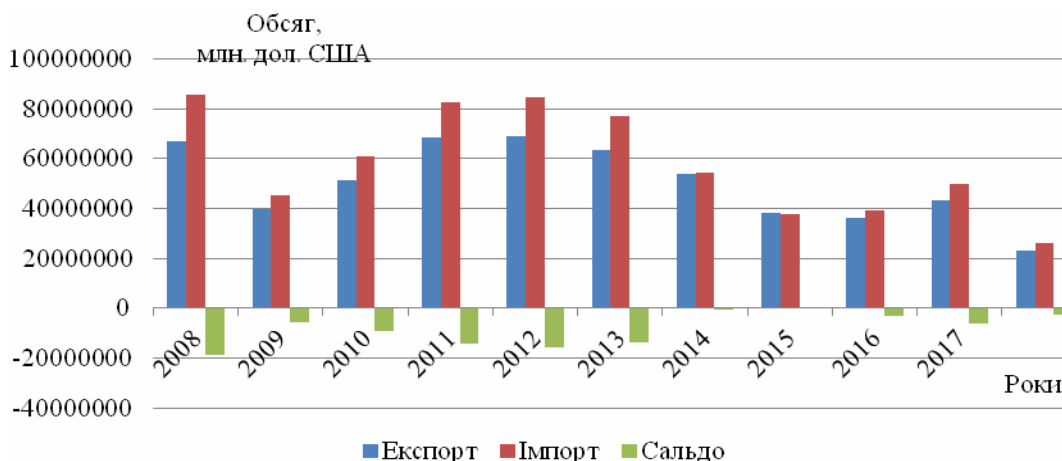
Складовими міжнародної торгівлі є експорт та імпорт. Під експортом розуміють товари та послуги, які виробляють в одній країні, а реалізуються поза її межами. Зазвичай до експортних товарів відносять ті товари, внутрішні ціни яких нижчі, ніж ціни на світовому ринку. Під імпортом розуміють товари та послуги, які вироблені поза межами даної країни, але ввезені і споживаються в ній [4].

Загальний обсяг зовнішньої торгівлі товарами України у 2017 році склав 92470,2 млн. грн., що на 22,30% більше, ніж у 2016 році. Обсяг товарного експорту у 2017 році збільшився у 1,2 рази у порівнянні з 2016 роком. Провідною статтею товарного експорту України за 2017 рік є недорогоценні метали та вироби з них, яка складає 23,4% від загального обсягу. Провідною статтею товарного імпорту є мінеральні продукти, яка складає 25,2% від загального обсягу (рис. 1) [3].

Рис. 1. Товарна структура експорту та імпорту України за 2017 рік
(побудовано автором за джерелом [3])

На основі даних Державного комітету статистики України за 2008-2017 років: найбільший обсяг товарного експорту спостерігається у 2012 році і складає 68809,8 млн. дол. США, а найменший обсяг товарного експорту спостерігається у 2016 році і складає 36361,7 млн. дол. США. За перше півріччя 2018 року товарний експорт склав 23260,6 млн. дол. США що на 12,7% більше, ніж за перше півріччя 2017 року. Найбільший обсяг товарного імпорту спостерігається у 2012 році і складає 84658,1 млн. дол. США, а найменший – у 2016 році 37516,4 млн. дол. США. За перше півріччя 2018 року товарний імпорт склав 25918,2 млн. дол. США, що на 14,5% більше, ніж за перше півріччя 2017 року (рис. 2) [3].

Рис. 2. Динаміка змін товарного експорту та імпорту України за період 2008-2017 років
(розроблено автором за джерелом [3])

Найбільше негативне значення сальдо спостерігається у 2008 році і становить 18580,9 млн. дол. США. Позитивне значення сальдо спостерігається лише у 2015 році і становить 610,7 млн. дол. США.

Починаючи з 2016 року частка імпорту в загальному обсязі експортно-імпортних операцій товарами переважає над обсягом експорту. Найбільша частка експорту в загальному обсязі спостерігається у 2015 році і становить 50,40%. Найбільша частка імпорту спостерігається у 2017 році і становить 53,38% від загального обсягу. За перше півріччя 2018 року частка експорту збільшилась на 0,68% у порівнянні з 2017 роком, що свідчить про позитивну тенденцію розвитку експортного потенціалу країни (табл. 1) [3].

Таблиця 1.
Структурні зміни товарного експорту та імпорту за 2013-2017 роки, %

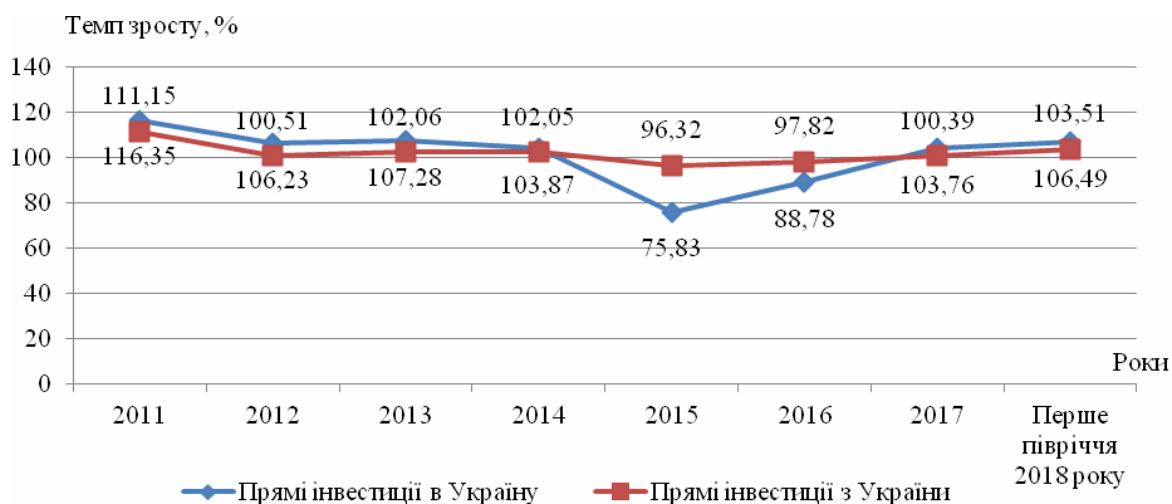
Роки	Експорт	Імпорт
2013	45,13	54,87
2014	49,76	50,24
2015	50,40	49,60
2016	48,09	51,91
2017	46,62	53,38
I півріччя 2018 року	47,30	52,70

(розроблено автором за джерелом [3])

Найбільший обсяг інвестицій в Україну спостерігається у 2014 році і складає 53704 млн. дол. США. Найменший обсяг інвестицій в Україну спостерігається у 2016 році і складає 36154,5 млн. дол. США.

Найбільший обсяг інвестицій з України спостерігається у 2014 році і складає 6702,9 млн. дол. США. Найменший обсяг інвестицій з України спостерігається у 2010 році і складає 5760,5 млн. дол. США. Починаючи з 2015 року темпи зростання прямих інвестицій має позитивну тенденцію, що обумовлює більш стабільний розвиток економіки країни (рис. 3) [3].

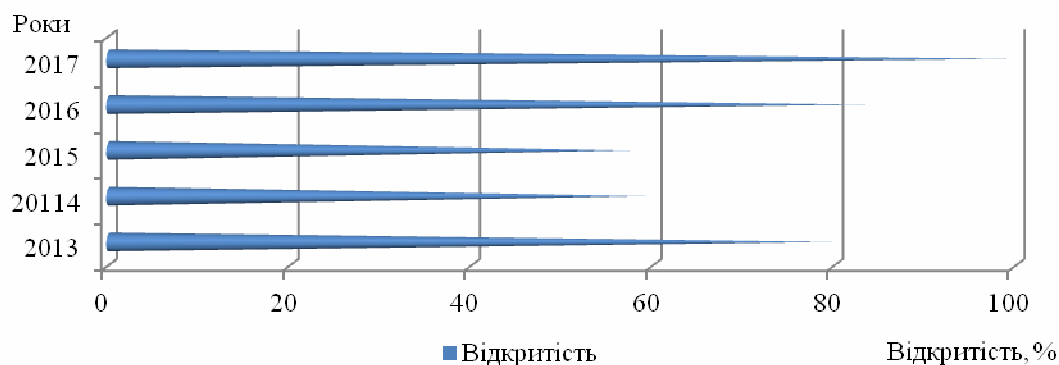
За перше півріччя 2018 року прямі інвестиції в Україну склали 39950 млн. дол. США, а з України 6562,2 млн. дол. США, що на 83,6% менше ніж обсяг прямих інвестицій в Україну [3].

Рис. 3. Темпи зросту прямих інвестицій в Україну та з України за період 2011-2017 років
(розроблено автором за джерелом [3])

Для повного аналізу зовнішньоекономічної діяльності країни необхідно розглянути рівень відкритості економіки. Найменший рівень відкритості економіки України спостерігається у 2015 році і складає всього 57,39%. Найбільший рівень відкритості економіки в Україні спостерігається у 2017 році і складає 99,14% (рис. 4) [3].

Позитивна тенденція збільшення рівня відкритості економіки країни пов'язана саме з процесом інтеграції України до ЄС, а також із процесами глобалізації світового економічного простору [5].

Рис. 4. Динаміка змін рівня відкритості економіки України за період 2013-2017 роки
(розроблено автором за джерелом [3])

Незважаючи на те, що на сучасному етапі відбуваються позитивні зміни як у зовнішньоекономічній діяльності, так і в національній економіці країни в цілому, існує достатня кількість проблем, які не просто заважають, а сповільнюють розвиток економіки протягом декількох років. Головні чинники, що негативно впливають на розвиток економіки України наведені у табл. 2 [6].

Таблиця 2.
Негативні чинники впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності України

Група чинників	Чинники
1. Політичні	<ul style="list-style-type: none"> • нестабільна політична ситуація в Україні; • високий рівень корупції й недовіри до держави як гаранта виконання угод та контрактів
2. Організаційно-управлінські	<ul style="list-style-type: none"> • недосконалість і нестабільність законодавчої бази • громізка процедура збирання документів і реєстрації суб'єктів ЗЕД; • низька якість інфраструктурного забезпечення ЗЕД; • неефективність системи менеджменту ЗЕД
Продовження табл. 2	
Група чинників	Чинники
3. Виробничі	<ul style="list-style-type: none"> • велике технологічне відставання від розвинутих країн світу; • низький рівень якості товарів; • висока матеріаломісткість продукції
4. Фінансові	<ul style="list-style-type: none"> • високий рівень інфляції; • низька рентабельність виробництва
5. Трудові	<ul style="list-style-type: none"> • несприятлива демографічна ситуація в країні; • нестача кваліфікованого персоналу; • низька продуктивність праці

Завдяки впливу вищезазначених чинників, у зовнішньоекономічній діяльності України є безліч проблем, які потребують вирішення, а саме:

1. Недосконалість законодавчої бази, щодо діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, яка ускладнює процедуру збирання документів та реєстрації [7].
2. Недостатній рівень розвитку транспортної та ринкової інфраструктури, а також регулювання оподаткування та митних процедур.
3. Виробництво продукції, якість якої не є задовільною та є перешкодою для виходу продукції на світові ринки.
4. Невідповідність вітчизняної продукції світовим стандартам, що є причиною низького попиту на товари вітчизняних підприємств [8].

Для вирішення вищезазначених проблем необхідно:

1. Узгодження відповідної нормативно-правової бази, яка б спрощувала діяльність підприємств, які орієнтовані на зовнішні ринки.
2. Підвищення вартості ввезення імпоротної продукції, яка має вітчизняні аналоги, на територію нашої держави.
3. Підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом вкладання капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок, які б знизили матеріаломісткість товарів у пріоритетних галузях [9].
4. Перейти від сировинних товарів до виробництва товарів з повним виробничим циклом.
5. Гарантувати безпеку та державний захист українських експортерів товарів та послуг.

6. Створення сприятливих економічних умов для збільшення випуску продукції вітчизняними виробниками за рахунок модернізації виробництва, закріплення на традиційних ринках збуту та виходу на нові.

7. Провести підготовку спеціалістів у сфері маркетингу та менеджменту для вдалої роботи, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [10].

Висновки з проведеного дослідження.

Для покращення стану зовнішньоекономічної діяльності України необхідно впроваджувати політику, орієнтовану на збільшення обсягів товарного експорту шляхом впровадження інноваційних розробок для підвищення якості вітчизняної продукції, яка повинна відповідати світовим нормам та стандартам, що є необхідним для створення достатнього рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світових ринках. А також метою повинно бути зменшення обсягів імпортової продукції на українському ринку, принаймні тої, яка має вітчизняні аналоги.

Бібліографічний список.

1. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка / Ю. Г. Козак. – Київ, 2014. – 367 с.
2. Василенко Ю. Експортна діяльність України / Ю. Василенко // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 17–20.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 16.09.2018) – Назва з екрана.
4. Козак Ю. Г. Міжнародна торгівля / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, Н. В. Прутула. – Київ-Катовіце-Краков: Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.
5. Жеваго А. В. Інтернаціоналізація і конкурентоспроможність економіки України / А. В. Жеваго Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. – К.: КНЕУ, 2007. – 265 с.
6. Леоненко П. М., Черепніна О. І. Зовнішньоекономічна діяльність України: сучасні тенденції // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №2. – С. 75-84
7. Коломацька С.П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання та гарантії здійснення: Навч. посіб. – К.: Професіонал, 2004.
8. Щербак В.Г., Лозенко А.П. Проблеми проникнення вітчизняних підприємств на зовнішні ринки // Фінанси України – 2009 - №5. – С. 34-37
9. Дем'яненко А. Анализ внешнеэкономической деятельности Украины в 1990-2003 годах: от спада к экономическому росту. // Економіст. – 2004. – № 9. – С. 42-45
10. Мазаракі А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А. Мазаракі, Т. Мельник // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – № 2. – с. 299-308

References.

1. Kozak Yu. H. (2014), *Mizhnarodna ekonomika* [International Economics], Kyiv, Ukraine
2. Vasilenko, Y. (2006), “Export activity of Ukraine”, *Economy of Ukraine*, vol. 7. pp. 17-20.
3. The statistics service of Ukraine, available at: www.ukrstat.gov.ua (Accessed 16 Sep. 2018).
4. Kozak Yu. H., Lohvinova N. S., Prytula N. V (2015), *Mizhnarodna torhivlia* [International trade], *Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv-Katovitse-Krakov, Ukraine-Poland*
5. Zhevahо A. V. (2007), *Internatsionalizatsiia i konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy* [Internationalization and competitiveness of the Ukrainian economy], KNEU, Kyiv, Ukraine
6. Leonenko, P.M., Cherepnina O. I. (2005), “ Foreign Economic Activity of Ukraine: Contemporary Trends”, *Current problems of the economy*, vol. 2. pp. 75-84.
7. Kolomats'ka S.P. (2004), *Zovnishn'oekonomichna diial'nist' v Ukraini: pravove rehuliuвання ta harantii zdijsnennia* [Foreign economic activity in Ukraine: legal regulation and guarantees of implementation], *Profesional, Kyiv, Ukraine*
8. Shcherbak, V.G., Lozenko, A.P. (2009), “Problems of penetration of domestic enterprises into foreign markets”, *Finance of Ukraine*, vol. 5 pp. 34-37.
9. Demyanchenko, A. (2004), “Analysis of foreign economic activity of Ukraine in 1990-2003: from recession to economic growth”, *Economist*, vol. 9. pp. 42-45.
10. Mazaraki, A., Melnik, T. (2011), “Modern Trends and Factors in the Development of Foreign Trade of Ukraine”, *Bulletin of the Kiev National Trade and Economic University*, vol. 2 pp. 299-308.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2018 р.